

POSTANOWIENIE

Dnia 11 maja 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania J. B. i Z. G.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w T.
o wysokość podstawy wymiaru składek,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 11 maja 2021 r.,
skargi kasacyjnej J. B. od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 20 listopada 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2. zasądza od skarżącej J. B. na rzecz pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. 2.700 zł (dwa tysiące i siedemset) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) uwzględnił apelację pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. i zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Ł. i z 25 stycznia 2019 r. w ten sposób, że oddalił odwołanie J. B. i Z. G. od decyzji pozwanego z 2 sierpnia 2018 r.

Ubezpieczona J.B. wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, gdyż „jest ona oczywiście uzasadniona, a także występuje w sprawie istotne zagadnienie prawne (przepis art. 389⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.). Mianowicie występuje potrzeba określenia czy w świetle przepisu art. 58 § 2 k.c. w zw. z przepisem art.

300 k.p. i w zw. z przepisem art. 78 k.p., dopuszczalne jest kwestionowanie przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych przy wydawaniu decyzji dotyczącej ustalenia wysokości podstawy wymiaru składek wysokości wynagrodzenia w ten sposób, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych podważa ważność zawarcia aneksu do umowy o pracę, który obniża wynagrodzenie pracownika wraz z obniżeniem jego etatu. W ocenie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych zmniejszone aneksem wynagrodzenie jest bowiem zdecydowanie niewspółmierne do wykonywanej przez pracownika pracy, a co za tym idzie jest ono niegodziwe. Powódka wskazuje, że jej zdaniem w niniejszej sprawie występuje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości i wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, są to przepisy art. 58 § 2 k.c. w zw. z przepisem art. 78 k.p. i w zw. z przepisem art. 13 k.p. oraz w zw. z przepisem art. 300 k.p. I tak w przedmiotowej sprawie, Sąd Apelacyjny w [...], Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, oparł się na tym, że Sąd I instancji prowadząc postępowanie dążył do ustalenia pracowniczych czynności powódki i faktycznego wymiaru jej pracy, ale nie ustalił, a co powinien zdaniem Sądu II instancji zrobić, to określić czy postanowienia aneksu umowy o pracę były nieważne na podstawie przepisu art. 58 § 2 k.c. w znaczącym z punktu widzenia Sądu II instancji kontekście, a zdaniem powódki nie objętym zakresem wydanej przez organ decyzji. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, Sąd I instancji powinien wskazać, czy obniżenie wymiaru czasu pracy (i zmniejszenie wynagrodzenia) w przedmiotowej sprawie miało na celu przystąpienie powódki do ubezpieczeń społecznych i dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą. Zdaniem bowiem Sądu II instancji takie działania miały na celu uzyskanie przez powódkę wysokich świadczeń z prowadzonej działalności gospodarczej. Należy zaznaczyć, że w obowiązującym orzecznictwie opisanym szczegółowo w uzasadnieniu skargi, dopuszczalne jest kwestionowanie wynagrodzenia za pracę w sytuacji, kiedy ustalone wynagrodzenie jest rażąco wygórowane. W niniejszym stanie faktycznym wynagrodzenie powódki zostało zmniejszone wraz ze zmniejszeniem etatu, wobec czego nasuwa się pytanie, czy zasadnie Sąd II instancji ustalił, że takie działania są sprzeczne z zasadami współżycia społecznego i w tej części nieważne.

Brak jest stanowiska zajętego przez obowiązujące orzecznictwo oraz judykaturę w zakresie tego, czy zmniejszenie wynagrodzenia za pracę na podstawie aneksu do umowy, wraz ze zmniejszeniem wymiaru etatu może być oceniane przez pryzmat przepisu art. 58 § 2 k.c., podczas gdy strony wspólnie ustaliły, za porozumieniem, umówiły się na takie wynagrodzenie. Wątpliwości budzi również, czy obniżone wynagrodzenie przy zmniejszonym wymiarze etatu staje się wynagrodzeniem rażąco niskim, niegodziwym oraz nieadekwatnym w sytuacji, gdy taki zarzut nie został postawiony w przypadku wynagrodzenia większego o 50,00 zł przy wymiarze pełnego etatu. Co więcej, wątpliwości budzi również czy w niniejszej sprawie art. 58 § 2 k.c. powinien mieć także zastosowanie w kontekście zgłoszenia powódki do ubezpieczeń społecznych i dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą, czy jednak takie zastosowanie wykracza poza ramy decyzji wydanej przez organ, a dotyczącej jedynie określenia podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne powódki podlegającej ubezpieczeniom jako pracownik płatnika składek Z. G.”.

Pozwany wniósł o nieprzyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania i zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania (wyżej *in extenso*) nie przedstawia zasadnej podstawy przysądu i dlatego nie został uwzględniony.

Negatywna ocena wynika z przyczyn metodycznych i merytorycznych. Skargę kasacyjną wnosi się od prawomocnego wyroku, co tłumaczy wymagania stawiane przesłankom przysądu. Ze względu na regulację dotyczącą podstaw przysądu, można wymagać od skarżącej jasnego i precyzyjnego wskazania i wykazania zgłaszanej podstawy przysądu.

Podstawy przysądu są odrębne (ustawa wyraźnie je rozróżnia – art. 398⁹ § 1 pkt 1-4 k.p.c.). To co składa się na istotne zagadnienie prawne, czyli pierwszą podstawę przysądu, nie należy do drugiej podstawy przysądu (art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.). Wymaga to podkreślenia, gdyż wniosek mimo, iż odwołuje się do pierwszej podstawy przysądu, czyli istotnego zagadnienia prawnego, to

jednocześnie twierdzi, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona (już w pierwszym zdaniu obok istotnego zagadnienia prawnego).

Rodzi się zatem wątpliwość czy podstawą przysądu jest także art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. (bowiem to co ma być oczywiście uzasadnione, logicznie nie może składać się jednocześnie na istotny problem prawny). Ponadto w krótkim odstępie skarżąca wskazuje, że jej zdaniem w sprawie występuje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości i wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów. Wywołuje to wątpliwość czy skarżąca opiera wniosek również na podstawie przysądu z art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.

Nie ma podstaw do wzywania do uzupełnienia wniosku w tym zakresie. Jeśli w skardze kasacyjnej zawarto wniosek o jej przyjęcie do rozpoznania oraz przedstawiono „jakikolwiek” uzasadnienie takiego wniosku, to skargi nie można traktować jako niespełniającej wymagań formalnych – art. 398⁴ § 2 k.p.c. oraz art. 398⁶ § 3 k.p.c. (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 22 czerwca 2016 r., III UZ 6/16; z 21 lutego 2019 r., I PK 154/18; z 14 listopada 2019 r., I UK 410/18).

Wniosek nie przedstawia istotnego zagadnienia prawnego. Zagadnienie o takiej randze nie zostało sformułowane i opracowane. Zagadnienie prawne wskazane we wniosku nie wykracza poza zwykłą wykładnię prawa. Już wcześniej powiedziano, że pozwany ZUS ma prawo kontroli i weryfikowania podstaw ubezpieczenia, w tym samej tylko wysokości wynagrodzenia, ustalanego w celu instrumentalnego wykorzystania systemu ubezpieczeń społecznych i uzyskania nienależnych lub zawyżonych świadczeń, z naruszeniem zasady solidaryzmu ubezpieczonych czy proporcjonalności świadczeń do składki (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 23 lutego 2005 r., III UK 200/04; z 9 sierpnia 2005 r., III UK 89/05; z 18 października 2005 r., II UK 43/05; z 4 sierpnia 2005 r., II UK 320/04; z 25 stycznia 2005 r., II UK 141/04; z 4 sierpnia 2005 r., II UK 16/05). Ta wykładnia i stosowanie prawa są nadal aktualne i uprawnione. Można wskazać na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 29 listopada 2017 r., P 9/15, w którym orzeczono, że art. 83 ust. 1 pkt 3 w związku z art. 41 ust. 12 i 13, art. 68 ust. 1 pkt 1 lit. c i art. 86 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w zakresie, w jakim stanowi podstawę ustalania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych innej - niż wynikająca z umowy o pracę - wysokości

podstawy wymiaru składki na ubezpieczenie chorobowe, jest zgodny z art. 2 w związku z art. 84 i art. 217 oraz z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Trybunał wskazał w uzasadnieniu wyroku, że umowa o pracę jest czynnością prawną, dla oceny ważności której - w sferze prawa ubezpieczeń społecznych - Sąd Najwyższy dopuszcza, zdaniem Trybunału Konstytucyjnego słusznie, stosowanie art. 58 k.c. Zastosowanie tego przepisu pozwala rozstrzygnąć kwestię wstępną, mającą zasadnicze znaczenie dla oceny prawidłowości wymiaru składki. Ujmując syntetycznie, skoro ZUS może na podstawie przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych weryfikować tytuł ubezpieczenia, to może też na podstawie 58 k.c. kontrolować wysokość podstawy składek. Prawo kontroli dotyczy też innych tytułów ubezpieczenia. Częste są sprawy, w których pozwany nie bez racji kwestionuje zgłoszoną podstawę wymiaru składek – por. wyrok Sądu Najwyższego z 13 listopada 2018 r., II UK 350/17; z 5 września 2018 r., I UK 208/17; z 17 października 2018 r., II UK 301/17, II UK 302/17 (także K. Antonów, Kompetencje ZUS w zakresie weryfikacji prowadzenia działalności gospodarczej oraz deklarowanej podstawy wymiaru składek z tego tytułu, PZS 2021/2). Na tym tle ranga problemu prawnego, adekwatna dla istotnego zagadnienia prawnego, nie wynika tylko z obniżenia wynagrodzenia wraz z obniżeniem etatu, gdyż na tym nie poprzestaje rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego objęte skargą w tej sprawie.

Powyższe uprawnia stwierdzenie, że nie spełnia się również druga podstawa przedsądu – art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c. Po pierwsze przesłanka ta również ma uniwersalny charakter, gdyż przedmiotem jej zainteresowania jest tylko sam przepis a nie ocena zastosowania kilku przepisów w kumulacji, gdyż to należy do stosowania prawa, które zależy od ustaleń stanu faktycznego w indywidualnej sprawie. Po wtóre druga podstawa przedsądu uwarunkowana jest kwalifikowaną potrzebą wykładni przepisu, czyli wynikającą z poważnych wątpliwości w wykładni lub z rozbieżności w orzecznictwie sądów. Tego zaś brak jest we wniosku. Na etapie przedsądu ocenia się tylko sam wniosek a nie podstawy kasacyjne (art. 398³ § 1 k.p.c.), które stanowią odrębną część skargi i dlatego nie zastępują podstawy przedsądu ani jej uzasadnienia. Samo twierdzenie, że brak jest stanowiska zajętego przez orzecznictwo i judykaturę w zakresie tego, czy zmniejszenie wynagrodzenia za pracę na podstawie aneksu do umowy, wraz ze zmniejszeniem

wymiaru etatu może być oceniane przez pryzmat art. 58 § 2 k.c., podczas gdy strony wspólnie, za porozumieniem, umówiły się na takie wynagrodzenie - nie jest wystarczające dla stwierdzenia drugiej podstawy przedsądu. Chodzi wówczas o stosowanie prawa w konkretnej sprawie, zwłaszcza że punktem odniesienia jest przepis oparty na klauzuli generalnej zasad współżycia społecznego. Nie można bowiem w drodze orzecznictwa wykreować pozytywnej egzemplifikacji wszystkich sytuacji, gdyż byłoby to wbrew funkcji klauzuli generalnej. Skoro prawodawca uznaje klauzule generalne za potrzebne w systemie prawa, to oznacza to, że stosowanie prawa należy do sądów powszechnych i powinno uwzględniać różne (indywidualne) sytuacje.

Skarżąca we wniosku o przyjęcie skargi nie zgadza się z rozstrzygnięciem Sądu Apelacyjnego, co tym samym odsuwa podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., jako że mają odrębne (uniwersalne) przedmioty zainteresowania (zakresy analizy). Jednak na podstawie treści wniosku nie można stwierdzić, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, czyli że spełnia się podstawa przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Oczywiście zasadność skargi kasacyjną należy wskazać i wykazać. Brak jest tego we wniosku. Skoro punktem odniesienia dla zarzutów podstaw kasacyjnych są przepisy prawa materialnego i procesowego (art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.), to wymaganie to jest tym bardziej aktualne w odniesieniu do szczególnej podstawy przedsądu z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Znaczenie ma wszak nie zwykła zasadność podstaw kasacyjnych (art. 398³ § 1 k.p.c. w związku z art. 398¹⁴ k.p.c.), lecz dopiero aż oczywista zasadność skargi kasacyjnej. Podstawy kasacyjne stanowią odrębną część skargi. Podlegają rozpoznaniu dopiero po przyjęciu jej do rozpoznania. Nie zastępują zatem podstawy przedsądu ani jej uzasadnienia. Innymi słowy wniosek nie podważa rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego, że postanowienia umowy o pracę są nieważne jako niezgodne z zasadami współżycia społecznego, a w szczególności z zasadą ekwiwalentności składek i świadczeń, poprzez świadomy zamiar osiągnięcia przez wnioskodawczynię nieuzasadnionych korzyści z systemu ubezpieczeń społecznych kosztem innych uczestników tego systemu, a w rzeczywistości wynagrodzenie w wysokości 2.050 zł było celowo zaniżone.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398⁹ § 2 k.p.c.).

O kosztach orzeczono na podstawie § 10 ust. 4 pkt 2 w związku z § 2 pkt 6 rozporządzenia z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (wpz 59.642,97 – stawka minimalna 5.400zł x 50%).